

## Avrupa Birliği ve “İstikrar ve Büyüme Sözleşmesi”nin Geleceđi

Erinç Yeldan, 20 Temmuz 2005

*Journal of Policy Modeling* dergisi Haziran 2005 tarihli sayısını (Cilt 27), “Avro, Dolar ve Uluslararası Para Sistemi” başlıklı bir özel dosyaya ayırmış. Fordham Üniversitesi’nden **Dominick Salvatore** tarafından derlenen ve **Kenneth Rogoff, Barry Eichengreen, Martin Feldstein, Michael Mussa, ve Ronald McKinnon** gibi uzman iktisatçıların görüşlerini paylaştan bu özel sayıdaki yazıların, uluslararası iktisat ve Avrupa Birliği ekonomileri ile ilgilenen tüm sosyal bilimcilerin ilgisini çekeceğini düşünüyorum. Ben de bu ve önümüzdeki haftaki yazılarımı bu konulara ayırmak arzusundaım.

Avro, 1.17 ABD dolar karşılığı değeri ile Ocak 1999’da yaratılmış ve Avro’nun uluslararası piyasalardaki değerin korunması ve AB ülkelerinde fiyat istikrarının sağlanması görevleri ise doğrudan doğruya *Avrupa Merkez Bankası*’na (AMB’ye) verilmiş idi. Önceleri sürekli değer yitiren Avro (Ekim 2002 değeri 0.80 Dolar), 2003 başından bu yana değerlenmeye başladı ve 2004 Aralık ayında 1.30 Dolar değerine ulaştı. Döviz kurundaki hızlı değerlenme AMB’nin sıkı para politikaları ile birleşince, AB’de bir yandan ihracatı caydırırken, bir yandan da ekonomik durgunluğun yaygınlaşmasına ve işsizliğin artmasına yol açtı. Bu sorunlara ilaveten, başta Fransa, Almanya ve Yunanistan olmak üzere, *Avrupa Para Birliği*’ne bağlı 12 ülkeden beşinde bütçe açıkları yüzde 3 düzeyinin üstüne çıktı. Bu durum karşısında AB’nin ekonomik anayasası olarak kabul edilen *İstikrar ve Büyüme Sözleşmesi*’nin (İBS’nin) -*Maastricht kriterleri* diye de anılan- temel öğeleri sorgulanmaya başlandı.

\*\*\*

İstikrar ve Büyüme Sözleşmesi’ndeki temel sorunun, “para politikalarının” AMB’nin direkt sorumluluğu ve merkezi otoritesi altında uygulanırken, “maliye politikalarının” tek tek üye ülkelerin kendi bağımsız maliye otoriteleri tarafından sürdürülmesi olduğu sıkça dile getirilmektedir. Avrupa Merkez Bankası’nın merkezi otoritesince belirlenen sıkı para politikası hedeflerinin, üye ülkelerin tekil maliye otoriteleri tarafından belirlenen maliye politikaları ile zaman zaman çatışma göstermesi son altı yılda sıklıkla karşılaşılan bir durum olagelmıştır. Oysa, para ve maliye politikalarının bütünlük göstermesi ve birbiriyle tutarlı olması her ekonomi için kaçınılmaz bir zorunluluktur. Nitekim, *Maastricht kriterleri* AB ekonomilerinde söz konusu tutarlılığı sağlamak ve AMB tarafından *merkezden* idare edilen para politikaları ile tek tek üye ülkelerinin maliye otoriteleri tarafından *bağımsız* olarak belirlenen maliye politikaları arasında eşgüdüm sağlamak maksadıyla kurgulanmış idi. Buna göre, üye ülkelerde bütçe açığı her yıl yüzde 3’ü, borç stokunun milli gelire oranı da yüzde 60’ı geçemez idi.

Ancak İBS’nin altı senelik uygulama deneyimi, söz konusu eşgüdümün idari kararlar ve siyasi yaptırımlar ile sağlanamadığı yönündedir. Yaşamsal kamu hizmetlerini sürdürmekte zorlanan ve yüksek işsizlik yaşayan Avrupa’da kamu maliyesinin böylesi bir baskı altında tutulmasının iktisadi ve sosyal gerekçelerinin anlamını hızla yitirmektedir.

Nitekim, İBS'nin Maastricht çerçevesinde kalınarak sürdürülelemeyeceği gerçeği *Ekonomik Komisyon*'un Mart 2005 toplantısında da kabul görmüş gözükmektedir. *Komisyon*, bu toplantıda Maastricht'in "geleneksel" göstergelerinin (yüzde 3 bütçe açığı ve yüzde 60 borç-oranı) sürdürülmesini kararlaştırmış, ancak bu göstergelerin yorumlanmasına ilişkin yeni kıstaslar geliştirmiştir. Buna göre, her üye ülkenin uymakla yükümlü tutulduğu yüzde 3'lük bütçe açığı sınırı her yıl için değil, beşer yıllık dilimler halinde uygulanacaktır. Dolayısıyla eğer bir üye ülke, herhangi bir yıl, milli gelirine oran olarak yüzde 3'ten daha fazla bütçe açığı verir ise, bu açığı düzeltmek için önünde beş yıllık bir süre tanınacaktır. İkinci olarak, *Komisyon* bundan böyle "maliye harcama" kalemlerini yeniden tanımlamakta ve üye ülkelerin "Avrupa Birliği'ni güçlendirmek ve Avrupa'da rekabeti arttırmak üzere yaptıkları (sağlık, eğitim, sosyal altyapı gibi) harcamalarını, bütçe açığında söz konusu yüzde 3 üst sınırına ait harcamalar içinde değerlendirmeyecektir. Dolayısıyla, üye ülkelerde artık "birliği güçlendirmek" ve "rekabeti genişletmek" üzerine yapılan tüm harcamaların sınırlamaları fiili olarak kaldırılmış durumdadır.

Mart 2005'te AB Para Birliği'ndeki üye ülkelere tanınan bu mali özgürlüklerin "Maastricht kriterlerinde belirlenen *İstikrar ve Büyüme Sözleşmesi*'nin temel iktisadi dayanaklarını yeniden tanımladığı açıktır. Bu dönüşümün AB üyesi ülkelerin iktisadi siyasasını nasıl etkileyeceği konusu söz konusu ülkelerin kendi iç sorunudur. Bizim açıımızdan ise sorulması ve üzerine düşünülmesi gereken soru şudur: "*AB kurumsal çapası* altında koşullandırılmış bulunan Türkiye maliye otoritesinin, faiz dışı dengesinde milli gelire oran olarak yüzde 6.5 düzeyinde fazla vermesi gerektiği hakkındaki rasgele hedef, ne zaman bir doğmatik inanç olmaktan çıkartılacak ve Türk akademik kamuoyunda ne zaman tartışmaya açılacaktır?"

Avrupa Birliği ülkeleri kendi aralarında para ve maliye politikası hedeflerini günün koşullarına göre esnek olarak tartışmaya açmış iken, Türkiye bürokrasisinin söz konusu hedefleri bir fetiş haline getirerek 2007 (ve sonrasına) kendi kendini koşullandırması ne derecede doğrudur?